

UIT DE SCHRIFT

Gezonden van Christus.

Indien Ik niet wegga, zoo zal de Trooster tot u niet komen, maar indien Ik heenga, zoo zal Ik Hem tot u zenden.

Johannes 16:7.

Schijnbaar heeft Jezus door Zijn heengaan Zijn discipelen armer gemaakt, hen beroofd van Zijn troostende en sterkende tegenwoordigheid.

Wat moest er uit hen, zwakke en twijfelende mannen, worden zonder Hem, die gezegd had: „zonder Mij kunt gij niets doen“?

Moeten zij apostelen worden, die nog niet eens goede discipelen zijn? Leermeeesters der christenheid, terwijl zij zelf nog zoo weinig van Jezus weten? Moedige visschers van menschen op de bewogen zee des levens, zij die in nacht en storm al versagen? Trouwe leiders der gemeente, die zelf zoo vaak dwalen zonder Herder?

Alles hing voor hen aan Jezus' inspirende tegenwoordigheid. Wat zal er van hen worden nu Jezus is heengegaan?

Toch had Hij tevoren verklaard: „het is u nut dat Ik wegga“.

Dat hebben ze eerst niet kunnen gelooven.

Maar op het Pinksterfeest is het hun ten volle duidelijk geworden.

Juist door Jezus' heengaan werden de discipelen niet armer, maar rijker.

Zij moesten eerst geheel worden ontledigd, om daarna vervuld te kunnen worden met den H. Geest.

Door Zijn lijden en sterven had de Heiland immers den levendmakenden Geest verworven, die het nemen zou uit het Zijne, en het hun zou verkondigen. Die Geest zou toepassen in de harten wat Christus verworven had.

In dien Geest zou Jezus wederkomen, want Hij zou hen geen weezen laten.

Daartoe moesten zij dus van Zijn lichamelijke tegenwoordigheid beroofd worden, om eeuwig en onlosmakelijk aan Hem door den Geest verbonden te blijven.

Die Trooster, Advocaat, Zaakbezorger Gods, zou de heilige rechtszittingen in hun hart voeren en het goddelijke recht daarbinnen bondig maken. Terwijl Christus Zelf Voorbidder bij den Vader bleef, zou deze Advocaat het pleit daarbinnen voeren om, alle gedachten gevangen te leiden tot de gehoorzaamheid aan Christus.

Die Trooster zou komen, maar als gezondens van Christus, die heenging.

Hoe innig en onverbreekbaar is dus het verband tusschen Christus en den Heiligen Geest, tusschen Christus en Zijn Christenen.

Door de uitstorting van dien Heiligen Geest is nu alles voor en in de discipelen anders geworden.

Ze drinken nu met volle teugen uit de bron der genade, die afvloeit uit het hemelsch heilgdom.

Zij worden nu door dien Geest trouwe getuigen van Christus. Het stemt hen zelfs tot blijdschap als zij smaad moeten lijden om de eer van hun Zaligmaker.

Die Geest maakt hen tot kloeke en moedige godsgezanten die zeggen: wij kunnen niet laten te prediken wat wij gezien en gehoord hebben.

Zij gelooven, daarom spreken zij.

Nu hebben ze alles over voor het Koninkrijk Gods en laten er alles voor los: geluk en eer, have en goed, lichaam en leven.

Die geweldige verandering is alleen gekomen door den Heiligen Geest, die het ledige, door het heengaan van den Heiland gekomen, vervuld heeft uit Zijn overvloeiende volheid.

Nu konden ze niet meer slapen, want niemand waakte met hen in de ure der verzoeking. Ze strenden ook niet meer over de vraag, wie de eerste was.

Daarom kon nu de beloofde Trooster komen. Hij zou hen in alle waarheid leiden en de toekomstige dingen hun verkondigen.

De Heilige Geest heeft andere menschen van hen gemaakt, apostelen, ambassadeurs van Christus, bloedgetuigen van het Lam.

Jezus is heengegaan.

Maar Hij is in Zijn Geest teruggekeerd tot Zijn kinderen, tot Zijn Kerk, om eeuwig bij haar te blijven.

Die Geest wijkt nooit meer van ons, noch keert ooit terug naar den hemel.

Wel kan die Geest zijn werking inhouden, als wij Hem door onze zonde bedroeven, zoodat wij bidden moeten: „laet van mij Uw Heilige Geest niet scheiden“.

Is die Geest tot vernieuwing ook in ons hart gekomen? Beheerscht Hij ook ons leven?

Christus wil door het geloof daarbinnen wonen, Hij klopt aan de deur van zondarsharten. Daarbinnen is het leeg en kil; wel staat er een troon, maar voor den Salan.

Waar Christus niet woont, is armoede en onvrede. Maar als dat leeg hart vervuld mag worden met den levenwekkenden adem des Geestes, dan wordt de troon des Satans neergeworpen, en Christus gaat er koninklijk heerschappij voeren.

Hij bouwt Zijn Gemeene en past aan haar alle schatten van Christus' gerechtigheid toe.

Hij leidt alle gedachten gevangen tot de gehoorzaamheid aan Hem.

Want die Geest is gekomen om Jezus te verheerlijken.

Blijvend Pinksterfeest.

F. C. M.

KERKELUK LEVEN

Nieuwe meeningen inzake lijden en sterven. (VII.)

Tenslotte komt de principiële loochening van den naar Gen. 1-3 opgevatten zondeval voor den dag, ook door hetgeen Jaspers opmerkt over de schuld. Reeds uit wat hij zei over het recht, is duidelijk, dat zijn schuldbegrip de gestrengheid der Heilige Schrift misst. Hij herinnert aan Goethes woord: wie handelend optreedt, is altijd gewetenloos. Schuld is tengevolge van de antinomische structuur van het leven onvermijdelijk. Want elke handeling heeft gevolgen, die de handelende persoon met geen mogelijkheid heeft kunnen voorzien. Hij schrikt van die gevolgen, maar weet desniettemin de aanslichter er van te zijn. Zelfs al betaal ik in mijn eigen lijden en ondergang den tol voor het lijden, en den strijd, van anderen, toch ontkom ik daarmee niet aan het feit zelf, dat ik leef op kosten van anderen, door uitbuiting. En in „the struggle for life“ kan ik niet ontkomen aan het toebrengen van schade aan anderen, terwijl ik mijn eigen leven handhaaf.

Er is evenwel nog een tweede moment in de schuld, n.l. dat van de onvermijdelijke zedelijke onreinheid. Het leven is nimmer uit één beginsel opgebouwd; nooit is het aan slechts één principe dienstbaar. Reinheid van ziel zou slechts de onschuld kunnen wezen, die noch ter rechter, noch ter linker hand van 'trechte pad zich af laat leiden. Maar juist daarom is ze slechts fictief. De onreinheid keert steeds terug in het zelfde moment, waarin ze overwonnen wordt. Kan ik er mee volstaan, als ik me reinig van 't vuil, dat aan me kleeft? Neen, want onophoudelijk, zolang ik leef, vormt zich nieuw vuil. Reinheid van ziel, och ja, dat is wel de waarheid der existentie; maar ik weet toch maar volstrekt niet, wat die reine ziel van mij is, waarvoor ik mij, als mogelijke existentie, toch altijd weer afsloof. En inmiddels is mijn werkelijke existentie toch altijd genoodzaakt, altijd weer het waagstuk der onreinheid a n t e d u r v e n, en haar te verwerklijken. Derhalve is ze ook gedoemd, om, steeds schuldig zijnde, te grijpen naar de verwerklijking der reinheid als de toch immer weer mij gestelde taak in de spanning van mijn bestaan in den tijd. Zoo is er een onontkoombare noodzaak van schuld. Als ik de ééne mogelijkheid kies, wijs ik de andere af, ook al is deze goed. De verwickelingen, die de ziel verontreinigen, zijn niet te ontgaan. De keus eener goede daad is nimmer te voltrekken, zonder nalatig te worden ten aanzien van een andere goede daad. Het handelen zelf is ook niet na te laten zonder in de fout van het niet-handelen te vallen. Niet-handelen is trouwens toch weer een handelen, een plegen van verzuim. Niet alleen voor de gevolgen van de handeling, maar ook voor die van het niet-handelen zijn wij verantwoordelijk. Verantwoording betekent, bereid te zijn, om de schuld op zich te nemen.

Zoo is de schuld grenssituatie. Ze is dat juist in deze haar algemeenheid. Wie de schuld alleen maar in verband zou zetten met den mislag van een bepaald persoon, en de kwestie der schuld incidenteel en individueel zou maken, zou de grenssituatie daarmee opheffen. Misdaden en fouten van individuen zijn geen openbaring van de schuld in laatste instantie. Want ze zijn slechts uiterlijk. In den diepsten grond kan men de schuld niet onder woorden brengen.

Op deze grenssituatie zijn nu verscheiden reacties mogelijk:

De eerste is deze, dat de antinomie van de ethische waarde-contrasten verobjectiveerd wordt en tot een oerfactor van konstitutieve, van fundamenteel-vormende betekenis in het samenstel aller dingen wordt gemaakt, zooals h.v. in de leer van het „radicaal booze“, van den duivel, in het dualistisch wereldbeeld, de erfzonde-leer, praedestinatie-gedachte. Jaspers wil dus niet de schuld vraag beantwoorden in het licht van zulke theorieën. Vlak omgekeerd wil hij zulke theorieën zelf verklaren uit de schuld als grenssituatie.

Een tweede reactie is het ontzondigingsbewustzijn, der eerste christenen, waar bij de genade wordt gedacht als opheffing van de antinomie, die dus niet langer absoluut en fundamenteel is.

Een derde reactie is het ziekelijke, half-lijdende, half-genietende „arme-zondaars-bewustzijn“; daarbij wordt wel theoretisch de objectivering der schuld als iets radicaals erkend, doch ze wordt niet overwonnen. En een vierde reactie van geheel eigen type is dan de opvatting van Kierkegaard.

Kierkegaard immers maakt het schuld-bewustzijn absoluut in de existentie van het subject. Schuld is volgens hem de concreetste uitdrukking van de existentie. Ze is bij hem een totaliteit. Men mag niet zich bezondigen aan het kinderspel, dat de ongrijpbaarheid van de schuld voorbijziet, in het letten op concrete schulden. In de totaliteit der schuld mag men geen enkelen overtreder of geen enkele overtreding een zodanige betekenis toekennen, dat daardoor de over-

treding van den één van die van anderen in haar betekenis en ernst zou isoleeren.

Zoo is, als we nu samenvatten, Jaspers' opvatting in zake de grenssituaties een fundamentele kritiek op het paradijsverhaal in al zijn onderstellingen en een totale veroordeeling met name van de leer eener later (na de schepping) intredende zonde.

Uit de grenssituaties kan men niet alleen de evoluties der wereldbeschouwingen verstaan, doch ook omgekeerd kan men het voortdurend belevende blijven in de grenssituaties, het bewust blijven in het fundamenteel-antinomische element, dat daarin ligt, zelf zien als een uitdrukking van onze positie inzake de levens- en wereldbeschouwing. De positie van den mensch is en blijft antinomisch. De concrete situaties mogen zich veranderen, maar de formeele grenssituaties keeren steeds terug.

Daarmee is aan elk gedogmatiseerd niet-antinomisch wereldbeeld voor Jaspers' begrip feitelijk het zwijgen opgelegd, wanneer men n.l. daarmee zou willen argumenteeren tegen Jaspers' eigen theorie aangaande de grenssituaties. Immers, bij voorbaat verzekert hij, dat zoo'n wereldbeeld zelfs slechts te verklaren is als een reactie op die grenssituatie. Ook het paradijsverhaal dus, met zijn permanente loochening van een antinomisch wereldbeeld, welke loochening door de leer van den zondeval met daarop volgende in Gods raad opgenomen straf en verlossing niet opgeheven, doch integendeel versterkt wordt, is zelf niet meer dan een psychologisch te verklaren reactie op de objectief gegeven grenssituatie zelf, als algemeen noodwendig. De Heilige Schrift verklaart alle factische wereldbeschouwing, zoover ze niet uit de openbaring gewonnen werd, o.m. genetisch uit het gebeuren in het paradijs. Jaspers verklaart daarentegen ook het ontstaan van de paradijsmythe, met elke andere leer van zonde en schuld, uit de grenssituatie, en deze weer uit de antinomische structuur van het „Dasein“. Elke verabsolutering van „waarden“, en eveneens elk verzet tegen die filosofen, die in de waarde-contrasten een wel onvermijdelijken, maar dan toch maar relatieven vorm van het tegenwoordige leven en denken zien, is voor het besef van Jaspers niets anders dan een reactie op de bestaande grenssituatie zelf. Een reactie, die wel zielkundig verstaanbaar is, maar die daarmee haar armoedige karakter van reactie nog niet verloren heeft. Ook het geloof, met zijn „metaphysische“ wereldbeelden is tenslotte niet meer dan zulk een reactie. Het leven zelf bestaat uit de verbinding van tegenstellingen. En hierom is zoowel de paradoxale, als ook de niet-paradoxale opvatting der wereld slechts langs dezen weg (der reactie-theorie) te verklaren. Het levensproces beweegt zich in een antithese, die als de tegenstelling van „Chaos und Form“ (niet- en wel „geordend“ bestaan), bekend staat. En nu houdt het leven op leven te zijn, zoodra het geheel en al zou toevallen, hetzij aan de ééne, hetzij aan de andere zijde van de tegenstelling van „chaos“ en „vorm“.

Zoo blijkt de kloof niet meer te overbruggen. Het paradijsbericht weigert toeval, schuld, dood en lijden als voor alle „Dasein“, noodwendig, of als onderling verbindbaar te beschouwen. Want volgens dit Bijbelsch verhaal sluit toeval (ook in den zin, dien Jaspers aan dit woord geeft) feitelijk de schuld uit en bestaat er ook tusschen schuld en dood geen relatie van gelijktijdigheid, doch van eerder en later. Het weigert reactie te heeten op eenige levenssituatie, want het wil juist omgekeerd zijnerzijds daarop licht werpen. Het loochent het begrip van grenssituatie zelf, gelijk het bij Jaspers is uitgewerkt. Op Jaspers' standpunt is dan ook Gen. 1-3 hierom dwaas en onzedelijk, wijl het de totaliteit der schuld pas optreden laat, als vrucht van een verbreking eener eerst gegeven situatie (staat der recht), en wijl het bovendien deze totaliteit bindt aan de overtreding van één mensch. Dat moet voor Jaspers' begrip een veruitwending der schuld zijn. Wie de straf en de voldoening bindt aan de concreet zichtbare ongehoorzaamheid of gehoorzaamheid van één mensch (Rom. 5), leeft met Jaspers' theorie op voet van oorlog. Rom. 5 is in zijn geheel onaannemelijk voor Jaspers, vooral in zijn samenhang met Gen. 3. Want in Rom. 5 worden uit elkaar gelegd: Adams overtreding en Christus' gehoorzaamheid. Zulk een uit-elkaar-leggen betekent, volgens Jaspers, dat het leven ophoudt, leven te zijn.

Zoo keert thans het verzet van het ongeloovige denken terug naar dat uitgangspunt, waarvan we in het begin hebben kennis genomen. Men vergelijkte maar eens onze laatste opmerking met wat Hegel zegt omtrent den tweeden Adam, die de keerzijde van den eersten zou zijn.

K. S.

„De Magneet“.

Enige weken geleden gaf „De Groene (Amsterdammer)“ een plaat: De Magneet. Bovenaan een geweldige magneet, van binnen vertoonende den kop van Dr H. Colijn. En dan verder een onafzienbare massa menschen, allemaal naar dien magneet heen-gezogen. Een in gelijken zin schrijvend artikel van „De Groene“ gaf den tekst er bij. Ieder weet, dat het met name de buitengewoon druk bezochte verkiezingsvergaderingen met Dr Colijn als spreker zijn, die het beeld van „de magneet“ hebben geïnspireerd.

Misschien is de onderstelling niet te gewaagd, dat de verschijning van Rudolf van Reests nieuwste werk „De Levensroman van Dr H. Colijn“, althans wat den datum betreft, door de uitgevers is bespoedigd, teneinde klaar te zijn in de periode vóór de verkiezingen. In de buurt,

waar Hbe liever, een wijzelf he van dit v het nog we deze v de geleg te zeggen dit verzo

Het is Dr Colijn verbonden een gevam we samen schen her verschilp wijzen op maar me

De carica Dr A. Ku

kwart-een omdat we het „Pro

op concre woorden „geen teek over „latig

ben te w concrete „tege“.

En mec deze Ku

kwart-een redenen - kiezingsd

Kind der dit pretti

wek ik h hen, die „en Misko-

zal verste lijst 3, Dr

Een art want het en andere van „een

De aan- „De Re bericht:

Naar ben cu onderh zijn in

Een des publica verhoog

Tot het alsnog g blijkbaar

er mee be Deformat over ver

gen onze samenhan

We zullen eigen op welke op

spreken, b blikken; i met gen

niet om d we al ge die de pr

uit ze z Wel i

rechtvaan althans i polemisec teekent, i

wil“ en En daara slaap te

Een Rc Het ge zeer een

Wie he tusschen standers

heer N. dezen am

„Wij v Onzen meente hebben

Het is Hepp al ons hee

„heidend Er hee

zoo hee Ds Kerst

miek on sterfelijk den laats

Dit citr schrift „Veraart

Calvin en Co bij de Stembus.

Verrast draaide ik een drietal gelijksoortige visitekaartjes om en om, waarop mijn oogen niet zonder aandoening den naam lazen van CALVIJN EN CO. Daarop schoot ik mijn ambtsjasje aan en verzocht de bezoekers binnen te laten. Dat ik vol spanning naar de deur keek, behoef ik u niet te verzekeren.

Als vanzelf vormde zich reeds in mijn geest een beeld van de bezoekers, die zich op zoo verrassende wijze hadden laten aandienen.

Ten eerste stelde ik mij het drietal voor als eenigszins beschroomde menschen. Noemde Calvin zichzelf niet een SUB-RUSTICUS, d.w.z. iemand die afkeerig was van publiek optreden?

Ten tweede zouden het HELDEN zijn! Ik herhaalde zacht in mijzelf die kostelijke woorden van Postmus, hoe het Calvinisme ons naar zijn aard zoo goedmoedige volk had herboren tot een geslacht van helden.

Ten derde zouden het KATHOLIEKEN zijn in den waren zin des woords, zooals ook naar het getuigenis van outsiders alleen het Calvinisme breed-katholieke trekken vertoont. Er zal niet gepeuterd worden, vanmiddag! zei ik monter tegen mijzelf. De krachtige woorden van den Grooten Man schoten mij te binnen: Men moet de pest van de leerverschillen meer verafschuwen dan de dood! Dat herhaalde ik zacht in mijzelf: dan de dood!

Eindelijk stelde ik mij voor een echt stichtelijk, geestelijk gesprek. Mijn bezoekers zouden over God spreken. Ik dacht aan de mooie weergave door Diepenhorst van de Calvinistische grondgedachte: Gods majestueuze heerschterswil is de grond aller gronden, de norm aller normen!

Ik peinsde, tot ik in de hal een luid discours hoorde. Mijn bezoekers schenen onderling niet homogeen, wel naamgenooten maar niet geestverwanten. Vredelievend van aard als ik ben, gooid ik de deur wijd open om eventuelen broederstrijd te voorkomen.

Drie bejaarde en vermaarde heeren traden binnen, waarvan ik één althans vroeger wel in beler gezelschap had ontmoet.

Zij schenen elkaar de vertegenwoordiging te betwisten en zeiden als in één adem: Calvin is dood, de Co ben IK!

H'm, ik vond er geen onder die aan mijn hooggespannen verwachtingen beantwoordde. Ik bekeek ze op en neer, monsterde ze met intense belangstelling, maar sloeg mijn kijkers teleurgesteld naar den grond.

Geen subrustici!
Geen helden!
Geen breed-katholicisme!
Geen stichting vanmiddag.

Terwijl ik de kaartjes CALVIJN EN CO tuschen de vingers ronddraaide, was het of de oude Gispin in mijn oor fluisterde de passage uit zijn brieven: Inzonderheid verwacht ik veel goeds van de bestudeering van Calvin, van den echten Calvin en niet van die, die sprekend lijkt op een Hollandschen burgerman die zijn Hellenbroek van buiten kent!

Een oogenblik voelde ik mij een bedorven man. Maar tot mijn troost kwam mij een woord van Wielenga over Calvin voor den geest: hij kruisigde zijn gevoel, waar hij zich ergerde...

N. B.

met de bewering, dat de ziel een „substantie” is, en daarmee uit. Citaten gaf ik indertijd. Maar wat wil men? Zulke narigheden krijgt men, als persbureaux enkele zinnestjes trompetten, en ondeskundige harkers-van-eigentuutje dan meenen, dat zoo iets als „dood is dood” bedoeld werd. De eerste oorzaak evenwel ligt bij een Gereformeerden professor, die de door hem aangesneden kwesties niet doorziet, en toch maar concludeert, dat door zijn collega „uitdrukkelijk geloofend” wordt hetgeen uitdrukkelijk door dezen beliden wordt. Waarover sprak Bolsward ook al weer? „Onrijpe publicaties”. Inderdaad! Die vóór Bolsward was, gaf meteen een demonstratie.

K. S.

„Hollandsche Gereformeerden in Londen.”

Van Dr J. v. Loukhuyzen ontving ik het verzoek tot plaatsing van onderstaand artikel:

Hollandsche Gereformeerden in Londen.

Onder „Stemmen uit onze Kerken” van „De Reformatie” van 30 April j.l. komt een artikel voor van, of namens, of over een Comité, dat zich hier te lande gevormd heeft „om de kerkelijke belangen” der Nederlandsche Gereformeerden in en om Londen „te behartigen”. Er is geen onderteekening van het artikel, het besluit met „Het comité hier te lande bestaat uit” enz. Vandaar mijn evengenoomde qualificatie van het auteurschap van het artikel.

Met alle waardeering voor de goede bedoeling en den ijver dezer broeders is er toch aan deze zaak een

redactie naar aanleiding van een vraag van een lezer het volgende:

„U stuurde mij een knipsel uit de „Provinciale Drentsche Asser-Courant” van 10 Febr. 1937. Onder de rubriek „Kerk en Schoonheids” stonden daar eenige stellingen over het wezen der ziel, geuit door eenige gereformeerde voormannen. In een brochure van Prof. Dr V. Hepp, hoogleeraar in de dogmatiek aan de Vrije Universiteit, werd een samenvatting van die vreemde denkbeelden gegeven. Ik heb mijn oogen driemaal uitgewreven toen ik die stellingen las. Ook elders zag ik ze in een niet-katholieke courant. Nog kort geleden zijn de Gereformeerden met de wijsbegeerte begonnen, welk terrein vroeger vrijwel bij hen brak lag. Eerlijk gezegd, meen ik, dat de filosofische kolder hun in het hoofd is geslagen. Stellingen als: de ziel is sterfelijk; de ziel heeft geen substantieel bestaan; de ziel is hetzelfde als het lichaam, alleen legt „ziel” den nadruk op de ademhaling, het leven; het christendom, ook de gereformeerde theologie, heeft tot nog toe vrijwel geheel in dwaling geleefd enz., enz., zijn verbijsterend, en voor den wijsgeer en voor den theoloog. Van al de door u geciteerde stellingen is er geen een bij, die waar is. Ik vraag me af, hoe zoo iets mogelijk is? Laten die gereformeerde, wijsgeerig totaal ontspoorde broeders eens de zielkunde van Sint Thomas gaan bestudeeren; anders raken ze en wijsgeerig en theologisch totaal den rechten weg kwijt. Zou het totaal gebrek aan filosofische scholing en hun niet wortelen in een wijsgeerige traditie, hier wellicht de oorzaken zijn van deze grove dwalingen? Ik ben het geheel met Prof. Dr H. H. Kuiper eens in zijn radicale afwijzing dezer enormiteiten en met zijn verklaring, dat deze gevoels met Schrift en belijdenis strijden. En ik voeg er bij: ook strijden met een gezonde psychologie. Dr Kuiper zegt: „dat de toestand ernstig is, veel ernstiger dan menigen vermoeden of erkennen wil”. Mogen onze gereformeerde broeders van de schromelijke dwalingen hun weegs terugkeeren. Op de bijzonderheden ga ik niet verder in, maar ik herhaal, dat ik nauwelijks begrijp, hoe zulke dwalingen bij hen mogelijk waren. Uit vele hunner onwijsgeerige zielkundige stellingen spreekt een plat en reeds lang verouderd materialisme.”

Blijkbaar weet de schrijver van de wijsbegeerte der wetsidee vrij wat minder dan verscheidene andere Roomschen, die zich indertijd door onder hen ter zake bevoegden hebben laten voorlichten over het optreden dezer filosofie. Het schijnt, dat hij zijn kennis van het „afwijkend gevoelen” enkel en alleen ontleend heeft aan wat de „Asser Courant” en een ander dagblad van hier of daar hebben overgenomen uit de tweede brochure van Prof. Hepp.

Het kon wel eens zijn, dat het boven weergegeven knipsel uit „Het Schild”, door onze pers begint te wandelen. Daarom verdient het wellicht aanbeveling om een kanteekening te maken bij de verachtelijke opmerkingen over het wetenschappelijk peil onzer nieuwe calvinistische wijsbegeerte.

Laat die kanteekening mogen bestaan in een tweetal andere citaten uit de twee groote Roomsche-Katholieke dagbladen.

Van de hand van Prof. Sassen is in „De Maasbode” van 14 April 1936, Avondbl., rubriek Wetenschappen, te lezen:

„Het verschijnen van dit nieuwe tijdschrift („Philosophia Reformata”, orgaan van de vereniging voor calvinistische wijsbegeerte, S.), waarvan met twee hoogleeraren van de Vrije Universiteit twee (tegenwoordig drie, S.) buitenlandsche Calvinisten de redactie vormen, is een verheugend teken van den bloei van het wijsgeerig leven in Nederland. Ook aan den Thomist, wien door de jongste dispuuten het vraagstuk van de „Christelijke filosofie” opnieuw bewust is geworden, zal dit orgaan eener wijsbegeerte, die zich in feite buigt voor het positieve onderricht van het Woord Gods, welkom zijn, al wijkt zijn opvatting omtrent de verhouding van geloof en rede, openbaring en wijsgeerig denken, van de hier verkondigde sterk af.

Prof. Dooyeweerd, die aan de jonge filosofische richting door zijn tweedeelg werk (inmiddels tot een driedelig uitgedijd, S.) „De Wijsbegeerte der Wetsidee” haar naam en tesamen met zijn collega Vollenhoven haar inhoud heeft gegeven, stelt in dit eerste nummer een principiële program op. Tegen de grondstellingen van dit program: „Het wijsgeerig theoretisch denken is onzelfgenoegzaam op zijn eigen gebied” en „het vaste uitgangspunt, dat wijsgeerig denken eerst mogelijk maakt, is boven dit denken zelf in de Openbaring te zoeken”, zal de Thomist bezwaar blijven maken. Hij zal echter niet mogen nalaten kennis te nemen van deze beschouwingen, die m.i. ten aanzien van het Calvinisme de eenig mogelijke consequente vormen.”

„De Tijd” van 7 Mei 1936 gaf een artikel van meer dan een kolom. Daaraan ontleenen we:

„Wij vestigen er de aandacht op, dat „Philosophia Reformata” door den katholieke, die ter zake kundig is, veilig kan worden geraadpleegd, als een bron tot nadere kennisneming van het Gereformeerde denken... We hopen met de redactie, dat haar ernstige wijsgeerige aanval ook een ernstige wijsgeerige verdediging moge uitlokken.”

Dat is wat anders dan „philosophische kolder”, „wijsgeerige ontsparing” en „totaal gebrek aan filosofische scholing”.

„Het Schild” heeft blijkbaar te veel aan zijn „apologetisch” doel gedacht.

W.

R. S.

Naschrift. Bovenstaand artikel kwam te laat voor het nummer van verleden week (Hemelvaartsdag, vacatie ter drukkerij). Deze roomsche apologet is toch wel erg dom: de roomschen durven zelf niet volstaan

waar libellen zijn, pleegt men wel vaker het licht, of liever, een lamp, tegemoet te vliegen. Hoe dit zij, ook wijzelf hebben 't op prijs gesteld, zoo spoedig mogelijk van dit werk een aankondiging te geven, nu, terwijl het nog „deze tijd” is. Een ongezochte ontmoeting, die we deze week met den schrijver mochten hebben, bood de gelegenheid, hem te vragen, zelf iets over zijn werk te zeggen. We zijn dankbaar voor de aanvaarding van dit verzoek; zie verder „Boek van de Week”.

Het is goed, dat het boek van Rudolf van Reest Dr Colijn laat zien, zoo, als hij met „onze menschen” verbonden is, en moet zijn, in het geloof. Misschien is het een gevaar, niet van Dr Colijn, maar van de periode, die we samen doorleven, dat er tusschen hem en ons, tusschen hem en zijn naaste omgeving, te weinig concrete verschildpunten aan den dag komen; hetgeen zou kunnen wijzen op een wel warm-loopen voor den „sterken man”, maar met een tekort aan echt discipelschap onzerzijds. De caricatuur van „De Notenkraker” (30-3-1912, zie Dr A. Kuiper in de caricatuur, bl. 92) citeerde een kwart-eeuw geleden de woorden van Dr Kuiper: „juist omdat we niet op contract vereend, maar alleen door het „Pro Rege” saamgebracht zijn, botst het... zoo vaak op concrete punten”. Onder ons is de diepe zin van deze woorden wel eens wat al te vaak vergeten. En dat dit geen teken van gezondheid is, wordt met een grapje over „latijn schrijven” niet ongedaan gemaakt. We hebben te weinig Kuiperianen, die vlak naast zich concrete botsingen kunnen beleven vanwege het „Pro Rege”. En sommige epigonen adviseeren juist tegen dezen Kuiperiaanschen geloofsmoed. We zijn in een kwart-eeuw wel wat verzwakt in het gebeente.

En mede daarom — gelijk om nog zeer veel andere redenen — juich ik het toe, dat in deze drukke verkiezingsdagen het boek van Rudolf van Reest weer het Kind der Afscheiding ons laat zien. Tot de lezing van dit prettig geschreven en frisch geïllustreerde werk wek ik hartelijk op. Ik weet, dat lezing van dit werk hen, die „Pro Rege” stemmen (en die ondanks Hiltjema en Miskotte nog gelooven dat zoo iets mogelijk is), zal versterken in de warmte, waarmee zij no. 1 van lijst 3, Dr H. Colijn, hun stem geven.

Een artikelje voor „Kerkelijk Leven”? Ja zeker, want het gaat in deze dagen van C.D.U.-ers en N.S.B.-ers en andere tegenstanders o.a. om het mogen blijven leiden van „een stil en gerust leven” onder onze overheid.

K. S.

De aanval gestaakt?

„De Rotterdammer” van 8 Mei j.l. bracht volgend bericht:

Naar wij van meer dan één zijde vernemen; hebben curatoren van de Vrije Universiteit een ernstig onderhoud gehad met de hoogleeraren, die betrokken zijn in de wrijvingen en dispuuten der laatste maanden. Een der gevolgen van dit onderhoud zal zijn, dat de publicatie van brochures, welke de spanningen kunnen verhoogen, stopgezet wordt.

Tot het nemen van conclusies geeft dit bericht voornog geen recht. Een officieel communiqué is het blijkbaar niet. We zullen dus maar afwachten. Mocht er mee bedoeld zijn, dat de uitgave der reeks „Dreigende Deformatie” wordt gestaakt, dan zullen we ons daarover verbliden, en in afwachting van de komende dingen onze bespreking van de onderwerpen, die er mee samenhangen, stopzetten, natuurlijk onder voorbehoud. We zullen daarom ook onze bezwaren tegen Prof. Hepps eigen opvatting van Christus' menselijke natuur, welke opvatting ons niet te handhaven schijnt, niet bespreken, tenzij het om andere redenen wenschelijk mocht blijken; immers, de geschiedenis is nog niet uit. Maar met genoegen zullen we tot den vrede meewerken; niet omdat we bang zijn voor polemiek, doch omdat we al genoeg narigheid hebben beleefd van polemiek, die de problemen verwringt en de misverstanden, waaruit ze zelf geboren is, slechts helpt vergrooten.

Wel meen ik, dat de gang van zaken een krachtige rechtvaardiging van de oppositie tegen het acute (en althans in „De Heraut” thans reeds weer gestaakte) polemiseren van de Professoren Kuiper en Hepp betekent. En een oorzaak van nadenken voor „Om Sions wil” en andere toeschouwers bij het synodale debat. En daarover verbliden we ons, zonder inmiddels in slaap te vallen.

K. S.

Een Roomsche stem.

Het gebeurt vaker, dat Ds Kersten en „Rome” het zeer eens zijn.

Wie heeft niet aan een merkwaardige overeenkomst tusschen dezen papenhater en zijn voortdurende tegenstanders gedacht, toen hij het geestig concept van den heer N. Baas der Kersteniaansche grondwet las, met dezen aanhef:

„Wij Wilhelmina, enz. enz. Onze Minister en de Synode der Gereformeerde gemeenten gehoord, hebben goedgevonden en verstaan...”

Het is niet onbekend, dat Ds Kersten het door Prof. Hepp als „afwijkend” gesignaleerd „gevoelen” onder ons heeft betiteld voor zijn lezers met het groote woord: „heidendom in de Gereformeerde Kerken”.

Er heeft een Roomsche stem geklonken, die niet eens zoo heel veel verschilt in haar beoordeeling van wat Ds Kersten daarmee zoo kwam te zeggen over de polemiek onder ons over de ziel, haar voortbestaan, onsterfelijkheid en substantiëelheid. Men lette vooral op den laatste zin van het volgend citaat.

Dit citaat is ontleend aan het R.-K. apologetisch maand-schrift „Het Schild”, onder redactie van Prof. J. P. Vernaart te Rotterdam. In de vragenrubriek schrijft de

ers' opvatting in teele critiek op ellingen en een de leer eener zonde.

alleen de evolu- t, doch ook om- elevende blijven n het fundamen- igt, zelf zien als te de levens- en n mensch is en ties mogen zich situaties keeren

niet-antinomisch- lijk het zwijgen zou willen argu- e aangaande de rskert hij, dat laren is als een iet paradijs- loochening van loochening door volgende in Gods niet opgeheven, zelf niet meer ctie op de obje- een noodwendig- e wereldbeschou- gewonnen werd, paradijs. Jaspers van de paradijs- e en schuld, uit de antinomische bsoluteering van en die filosofen, onvermijdelijken, i vorm van het s voor het besef ctie op de be- e, die wel ziel- nee haar armoe- loren heeft. Ook wereldbeelden is e. Het leven zelf lingen. En hier- niet-paradoxa- en weg (der res- proces beweegt slling van „Chaos staan), bekend leven te zijn, t, hetzij aan de de tegenstelling

verbruggen. Het dood en lijden of als onderling ens dit Bijbelsch lien Jaspers aan it en bestaat er van gelijktijdig- eigert reactie nt het wil juist en. Het loochent t het hij Jaspers is dan ook Gen. het de totaliteit ht van een ver- (staat der recht- ifteit bindt aan oet voor Jaspers ld zijn. Wie de creet zichtbare van één mensch voet van oorlog- ik voor Jaspers. Want in Rom. 5 reding en Chris- ar-leggen betee- houd t, leven

ongeloovige den- rvan we in het vergelijke maar igel zegt omtrent van den eersten

K. S.

ne (Amsterdam- n een geweldige kop van Dr H. nassa menschen, gen. Een in ge- Groene” gaf den name de buiten- gaderingen met d van „de mag-

gewaagd, dat de urwste werk „De wat den datum l, teneinde klaar en. In de buurt,

heel andere zijde, welke de broeders blijkbaar niet zien, welke althans in hun artikel niet naar voren treedt. Ik wil niet gaarne ontkennend Gereformeerd leven (zoo het dit tenminste is) in den grond trappen, maar toch zulk jong leven moet van den aanvang af in het rechte spoor geleid worden, wil men naderhand niet allerlei wonderlijke of bedenkelijke zich „Gereformeerd” noemende gewassen zien tieren. Zoo zijn er reeds in onzen eigen kerkelijken tuin hier te lande. Maar nu over dezen Londenschen tuin. De broeders — en ik verwonder mij, ziende de namen van het comité — schrijven, of laten schrijven, alsof er gansch geen principiële zijde aan deze zaak zit, alsof een kerk te stichten zoo alleenlijk maar onze zaak ware, die wij doen als wij dat goed vinden. Er is in dit artikel iets alsof kerkstichten of dit voorbereiden ons liefhebberij-werk is. Eerst wordt in dit artikel gesproken over de Nederlandsche nationaliteit der Londensche broeders en het behouden daarvan. Goed, maar dit beslist nog niet over het insteunen van een kerk. Er zijn hier te lande vele broeders en zusters van Fransche, Engelsche, Duitse, Amerikaansche, Belgische nationaliteit geweest, in vroeger en later tijd, die leden werden onzer Nederlandsche Gereformeerde kerken, onderscheidene broeders werden zelfs predikers. Dan gaat het artikel over de kerkelijke belangen van deze mannen en vrouwen van Nederlandschen stam in Londen, aldus voort (ik maak tusschen haakjes eenige kantteekeningen):

„De Gereformeerde kerken willen hen gaarne blijven beschouwen in het grooter verband van ons Gereformeerd kerkelijk leven.” (De laatste gehouden Synode onzer kerken onthield zich van zulk een uitspraak of zulk een advies, Acta art. 65, v. L.) „Ongaarne geven we hen prijs, ook niet aan een kerkelijk leven in het buitenland, voor zoover dit daar te vinden is.” (Waarom? v. L.) Dan over degenen, die slechts korten tijd in Londen verblijft houden: „Zeker, zij kunnen wellicht elders kerken vinden, waar het Evangelie wordt gepredikt. Maar er is toch voor een Christen meer noodig dan dat hij af en toe „ter kerke” kan gaan. De kerk moet hem zijn de Gemeenschap der geloovigen, waar hem Woord en Sacrament wacht”. (Het gaat dus om organisatie eener eigen kerk, v. L.) „En wanneer hij (zij), meervoud, naar het verband? v. L.) ons land verlaat, dan moet hij toch niet het gevoel hebben, dat de band tot (sic! v. L.) de kerk wordt verbroken. De kerken mogen hen niet loslaten, die in den vreemde hun bestaan zoeken.” (Band met welke kerken? Daarom vroeg Zeeland om advies aan de jongste Generale Synode, v. L.) „In ons land — zoo wordt verder in het artikel meegedeeld — is een Comité opgericht „om de kerkelijke belangen”, „dezer verstrooide Hollandsche Gereformeerden in Londen” te behartigen.” (Weer zoo’n buitenkerkelijk Comité, dat „kerkelijke” belangen zal behartigen! v. L.) Dit Comité zendt eens per maand een predikant naar Londen „om voor hen op te treden”. (In wat kwaliteit? v. L.) Er zijn, zoo wordt meegedeeld, in Londen geloovigen met wie aanraking kan worden

gezocht”. Deze Hollandsche Gereformeerden — zoo gaat het artikel voort — leven niet als de verstrooide in Indië alleen in de bosschen, of als die in Frankrijk onder de Roomschen. (Precies zoo, v. L.) De prediking van het Evangelie des Kruises kan — zoo getuigt het Comité met dank aan God — „van vele kansen in Engeland gehoord worden”.

Nu, zou men zeggen, is de conclusie dan ook gauw getrokken. Vooral als men in aanmerking neemt, dat het hier in dit stuk altijd nog gaat over die maar tijdelijk in Londen verkeerenden. Maar neen, nu volgt er een andere conclusie. Tegenover die kerken waar het Evangelie des kruises gepredikt wordt, met dank aan God van het Comité, staat, zegt het Comité, „allereerst de mogelijkheid om een kerk te vinden, waar men voor het Gereformeerde beginsel aansluiting vindt”. (Heft die „mogelijkheid” den plicht van het zoeken op? En is de mogelijkheid van het vinden hier uitgesloten? Denk aan de vele duizenden Schotten in Londen, afkomstig van kerken waarmee wij in correspondentie staan. Men vrage daar advies, zoo men het zelf niet vinden kan, v. L.) „In de tweede plaats — zoo vervolgt het Comité — is het bezwaar, dat men zelf op zoek moet gaan. Men wordt niet opgezocht.” (Is dat een „bezwaar”, dat men zelf op zoek moet gaan? Onze Belijdenis spreekt van een „zich voegen” bij de kerk, dat is toch altijd zeker de plicht van een Gereformeerde om „op zoek te gaan” en niet mee te gaan met ieder, die ons opzoekt. Ook heet het, dat zoo „meer een persoonlijke dan een kerkelijke relatie” ontstaat door die aansluiting bij een Engelsche kerk. (Dat is wat men er zelf van maakt, v. L.)

Tenslotte heet het, dat zij „geen contact behouden met het kerkelijk leven hier te lande”. (Als ze door een kort verblijf in Londen dat al zoo spoedig verliezen, was dat verband ook al niet al te sterk! v. L.) Dus, after all, zal het toch wel gaan om hen die langer in Engeland blijven. Maar nu wil ik vragen: Hebben we daarin niet Gods leiding te erkennen? „Gij hebt, o, albestierend Koning” en wat daar meer volgt. Als we door Gods voorzienig bestel daar geplaatst zijn, dan hebben we van God ook een roeping mee gekregen. Een roeping voor de Christenen daar in die omgeving levende, om, zoo immer mogelijk, met hen de Kerk des Heeren tot openbaring te brengen, de gemeenschap der heiligen daar te betrachten, een zoutend zout juist ook voor het kerkelijke leven daar te zijn. Het zijn geen massa vluchtelingen, een eenheid, die zich gereed houdt om terug te keeren.

Prachtig, dat men een Hollandsche Christelijke vereniging opricht, uitstekend voor meer dan één doel! Maar de behartiging der „kerkelijke” belangen, en daar gaat het hier toch over, is iets anders. Afgezien nog van de mogelijkheid, zoo niet de onmogelijkheid, om geregeld elken Zondag saam te komen — want als maar eens in de maand een prediker uit Nederland komt, zijn de „kerkelijke” belangen dezer menschen ook nog niet veel geholpen; en afgezien van al de narigheid voor personen en gezinnen aan dit bijna onmogelijk geregeld saam-

de plaatsing aan de Cellebroersgracht van een sierlijke hardsteen poort, die bekroond was met een opengeslagen Bijbel, waarin men las: „SCRUTAMINI SCRIPTA” en daaronder, op een rechthoekig vlak, dat geflankeerd was door de wapens van Holland en Leiden: „COLLEGIUM THEOLOGICUM ILLUSTR. ORD. HOLLANDIAE ET WESTFRISIAE, MDCXXVI”. Deze schoone poort bleef gespaard tot omstreeks 1870; toen is ze gesloopt en vervangen door de smakeloze poort, met een paardekop er boven; zeker als aanwijzing, dat daar nu de Universiteits-manage is.

Af en toe moesten de Staten ook nog wel eens kalmeerend optreden tegen de bursalen; zoo werd door hen op 8 November 1686 een nieuwe wet uitgevaardigd „om de buitensporigheden der bursalen te vermijden, en de bijeenwooning in orde te houden...”. In die wet lezen we o.a.:

„Ende alzoo niet als met de grootste ontsluiting werd vernomen, dat sommige bursalen, volgende de quade exempelen van andere studenten, met een rappier, zijdgeweef, of andere wapenen, de straat gebruiken, waardoor zij in hare professie van andere studenten niet konnen werden onderscheiden, ende daarom het voorschreve gebruik, als strjdende tegen de modestie en de sedigheid van haar beroep, ten uitersten is opsprakelijk: dal daarom de voorschreve bursalen het gebruik en het dragen van alle zijdgeweef of andere wapenen, absolutelijk werd verboden; werdende de Heren Regens ende Subregens versogt en gelast daaromtrent een nauw en exact onderzoek te doen, ende indien zij iemand van de voorschreve bursalen daaraan souden mogen schuldig vinden, dat zij daarvan sonder eenige dissimulatie aan Curatoren ende Burgemeesteren opening en kennisse zullen geven, om alsdan daartegen sodanige ressentimenten getoond te werden, als zoodanig een wederspanningheid ende dissolute actien zullen meriteren...”. „Van gelijke zal ook den Schaftmeester van ’t voorschreve Collegium werden gewaarschouwd, dat hij gansch geen conversatie of familiariteiten van de bursalen in zijne huizinge zal hebben toe te laten, ende goede ordre te schikken, dat ook zulks in zijn afwezen niet en werde ondernomen, ende vooral daarop te letten, dat hij zig laat bedienen van eerlijke, sedige en welgemanierde dienstheden, ende zoo wanneer hij zal bevinden, dat zij met iemand van de bursalen eenige conversatie of familiariteit komen te houden, dat hij zig daarvan dan aanstonds zal ontslaan, ende de zake voorts bekend maaken aan de Heren Regens-

komen verbonden en van de groote Zondagsreizen, die er mee gepaard gaan, zoo is toch het stichten van een eigen Kerk niet onze zaak, maar hebben we te vragen allereerst en vooral of dit naar de Schrift geoorloofd en geboden is.

Hier roept men om eenheid ook in het kerkelijke als volgend uit ons beginsel, en daar zal men zoo maar een eigen afgescheiden Hollandsch kerkje gaan stichten. Geoorloofd om de taal, zal men zeggen: **Men leere de taal.** Men spreekt de Engelsche taal immers ook in zijn dagelijksch leven. Met een Hollandsche Kerk krijgt men een scheiding tusschen godsdienst en het dagelijksch leven. Zij, die in de Amerikaansche kerken de worsteling mee doorgemaakt hebben, weten al de bezwaren en gevaren aan zulk een scheiding in taal verbonden. Vooral voor de kinderen. En in Amerika waren het nog groote Hollandsche nederzettingen, waar men tenminste door scholen, dagelijksch gesprek enz. het Hollandsch nog lang bij houden kon. Maar toen allengs de kinderen meer het Engelsch leerden, toen bleef de Gereformeerde leer in de Hollandsche termen vervat voor een groot deel voor velen een gesloten boek. De Synode zoeke uit welke kerkengroep in en om Londen het dichtst bij ons staat en adviseere in die richting. Wij moeten ons wachten om ons **onnoedig** in eigen kerkelijk kringetje op te sluiten, maar waar we geplaatst worden onze roeping tegenover onze omgeving volvoeren, zoo immer mogelijk. Ook op kerkelijk gebied. De Kerk is geen liefhebberij-zaak.

Dr J. VAN LONKHUYZEN.

Zierikzee, 3 Mei 1937.

Tot zoover Dr v. L.

Ik acht, wat hij schrijft, belangrijk genoeg, om er plaats voor in te ruimen, en er op te antwoorden. In dit nummer heb ik voor het antwoord evenwel geen plaats meer. Volgende week hoop ik dus mijn eigen meening te zeggen.

K. S.

HET BOEK VAN DE WEEK

De levensroman van Dr H. Colijn.

Aan de uitnodiging van de Redactie van „De Reformatie”, om iets te schrijven naar aanleiding van mijn boek, dat onder bovenstaanden titel deze week van de pers kwam, heb ik gaarne gevolg gegeven, hoewel ik mij de mogelijkheid om over eigen werk te schrijven niet ontevreden heb. Wanneer een auteur zijn boek gebracht heeft, moet zijn geestesproduct voor zich zelf kunnen spreken.

en Subregens, teneinde ook de bursalen tot al zulke conversatie en familiariteiten aanleidinge geven hebbende, na behoren mogen werden gecensureerd.”

Het Staten-Collegie heeft meer dan twee eeuwen bestaan, maar de toestand in ons vaderland is in dit tijdsverloop sterk gewijzigd.

Bij de oprichting was het geheele leven van ons volk als doorweven met godsdienst en kerkelijkheid. Bij de opening van het Collegie verklaarde Jan van Hout, de secretaris van Leiden en van het curatorium: „De voornaamste bewegende oorzaak der stichting der Universiteit was de theologie.” En de nood der Kerk had de Staten „met een vaderlijke zorg bewogen zijnde over „tebrek deze Universiteit” doen besluiten binnen Leiden het Collegium Theologicum te stichten „omme daerinne, als in eenen queekhof, tot kosten en lasten van ’t gemeene landt, seker getal jongelingen souden werden opgevoet ende geoeffent en bequaem gemaakt ten dienste der kercken.”

Maar deze mentaliteit was niet blijvend; gaandeweg verminderde de waardeering van den godsdienst naar Gereformeerde belijdenis, vooral bij de aanzienlijken, en aan het einde der achttiende eeuw was de geest van hen, die de leiding hadden, onder de leuze „vrijheid, gelijkheid en broederschap” zoodanig gewijzigd, dat niet weinigen, ook in de Gereformeerde Kerk, uitzagen naar een „christendom boven geloofsverdeeldheid”. De Gereformeerde Staat had afgedaan. Het bewind van 1795 had dat van 1618—1619 overwonnen.

De laatste regent van het Staten-Collegie was de professor in de theologie Carolus Boers; de laatste onder-regent Ds Willem te Water. De regent werd in 1795, als Oranje-gezinde, door de patriotten uit zijn beide ambten ontzet.

Het Collegium-Theologicum werd in 1797 opgeheven en 28 October 1807 werd het grootste gedeelte er van voor afbraak verkocht. Een gedeelte der gebouwen bestaalt nog; ze worden gebruikt voor Universiteitsmanege c.a. en voor woning van den hortulanus van den academietuin.

Op het oude atrium der bursalen is in 1933 aangelegd en 18 September van dat jaar geopend een natuurgetrouwe reconstructie van den medicinalen kruidtuin door Professor Clusius in 1594 aangelegd in den Leidschen hortus, maar later daaruit verdwenen.

Leiden.

J. DE LANGE.

(Bronnen: Tegenwoordige staat der V. N.; F. v. Mieris, beschr. v. Leiden; G. D. J. Schotel, de academie te Leiden; P. J. Blok, gesch. eener Holl. stad; enz.)

POPULAIR-WETEN. SCHAPPELUKE SCHEISEN

Het Staten-Collegie te Leiden.

III. (Slot.)

In 1619 werd het toezicht over het Collegium toevertrouwd aan den bekwaamen en ijverigen contra-remonstrantschen predikant Festus Hommius, met last „de bursalen te examineren of zij gezond in leer en leven waren”. Daniël Sinapius werd sub-regent en Cornelis Boessens schaftmeester. Besloten werd voortaan geen studenten in het collegie te admitteeren dan zij, die, in tegenwoordigheid hunner collatoren, door kerke-dienaars waren geëxamineerd, en verzoeken van remonstrantsche alumnus, om in het college te mogen blijven, af te wijzen.

Van toen af zonden de steden hunne alumnus in steeds toenemend getal, zoodat het aantal „kamerken” voor bursalen belangrijk vermeerderd moest worden; het college werd „de ware en oprechte kweekhof van jonge Nazireers”, „de rechte oefenschool der welgezinde jeugd, die zich voor den dienst der Kerke wenschten te bereiden”.

Hommius werd in 1641 opgevolgd door Jacobus Revis. Het Collegium heeft na de komst van Hommius vele goede leermeesters gehad, onder welker opzicht en leiding een groot aantal bursalen bekwaamd werd tot goede leeraren in de Kerk of in de hogescholen, al bleven de kerkelijke twisten, die telkens weer in een of anderen vorm opdoken, ook hun invloed op het collegie uitoefenen.

Tusschen 1623 en 1778 werden er meer dan 1400 jongelingen in het Collegium opgenomen; hieronder behoorde ook, om er maar een te noemen, de beroemde geneeskundige Hermannus Boerhave, die eerst in Leiden theologie studeerde en daarna in Harderwijk medicijnen.

Het Collegium bewees niet alleen groote diensten aan onze Gereformeerde Kerk, maar ook aan buitenlandsche Kerken, wier studenten in de godgeleerdheid er in opgeleid en ondersteund werden. Deze buitenlandsche studenten werden „extranei” genoemd; ze werden daar op kosten der Staten onderhouden en onderwezen.

De Staten gaven geregeld blijken van waakzaamheid over hun stichting; de gebouwen werden goed onderhouden; zelfs vonden zij het in 1626 noodig om het Collegium te verfraaien, door

Wordt cor-
regel niet
commentar-
deze biogr-
doende vo-

Maar ge-
teur nog
iets te zeg-
En dat

Het is d-
Wij staa-
zich vorige-
dat nog n-
geconcentr-
leider der-
Alle par-
zich ger-
met de h-
den achte-

Het is s-
Verleden-
de Liberal-
de hoogst-
Jeude hee-
MAAR HI-
VAN COL-
„Evenals”
ALLE PA-
tot de kap-
Thorbee-

weten kom-
rale Staats-
didaat te
van de an-
„Die We-
Schiller ee-
Wat ik
zijn met d-
antirevolu-
gevaar.

Dat men
levensprin-
Men ziet
persoonlij-
kwaliteiter
alleen voo-
den, den
moed hee-
gehad en
schoon me-
wierp.

Maar da-
die hem t-
dat hij in
leefd heeft
den koop-
der Liberal-
ter: IK ST-
het roer d-
ijskoud, d-
maken”.
„Dan is u-
de Zondag-
zondere sc-
schijnlijk a-

Vooral
Het ant-
„Och nee
noemen v-
Natuurli-
Verkiezi-
Wij leer-
niet-antire-
gezwaard-
Maar er-
vaar, da-
gaan zien

En dat
Wij mog-
vergeven,
zien van z-
een niet-C-
om het w-
te peilen
wanneer w-
wat Dr. C-
Calvinistis-
die hij in
vrucht va-

Het zou
van groot
66k nog C-
Wie inge-
nationale
werd door
zijn perso-
niet het

Dr Colij
kunnen d-
vandaag t-
nen doen,
voor hem
is hij ons
uit het b-
volkskarak-

Onder c-
boek wille-
blijdschap
Want w-
Calvinistis-